

Miestutkija veistelee miehen mallia

Vesa Heikkinen

Arto Jokinen (toim.): *Yhdestä puusta. Maskuliinisuuksien rakentuminen populaarikulttuurissa.* Tampere University Press 2003, 248 s.

Ovatko miehet yhdestä puusta? Miksi miesten on vaikea kyseenalaistaa valtaansa tai pohtia sukupuoltaan?

Tällaisia kysymyksiä esitetään artikkelikoelmassa *Yhdestä puusta*, jossa monitieteinen joukko opiskelijoita ja pidemmälle edenneitä tutkijoita analysoi poikien ja miesten osa- ja vastakulttuureja sekä erilaisia tapoja esiintyä miehenä. Kokoelman alaotsikoksi on kirjoitettu *Maskuliinisuuksien rakentuminen populaarikulttuureissa*.

Kirjan toimittaja Arto Jokinen määrittelee, että kriittisen miestutkimuksen tulisi horjuttaa itsestään selviä "totouksia" ja tuoda esiin niiden rakenteisuus. Hänen mukaansa kirjassa lähestytään maskuliinista subjektia merkityksen kautta ja teoreettis-metodologisesti lähestymistapaa voi luonnehtia kulttuuriseksi tekstintutkimukseksi. Kulttuuri ymmärretään kirjassa merkitysten tuotannoksi.

Tutkimuskohteet ja -aineistot ovat moninaiset: lautailulehti Flashback, Veikka Gustafssonin käsittelevät tekstit, Pietarinkadun Oilers Go Go -radio-ohjelmat, Badding-elokuva, elämäntapalehti Slitz, kuvat hevimiehistä, muutamat popkappaleet ja *Rocky Horror Picture Show*-elokuva. Mutta kehittääkö kirja – kuten lukijalle luvataan – miestutkimuksen teoriaa ja tuottaako se uutta tietoa nykykulttuurin maskuliinisuuksien rakentamisesta ja erityisesti nuorista miehistä?

Mies teoriassa?

Teoreettisesti kovimman työn kokoelmassa ottaa tehdäkseen toimittaja Jokinen, joka esittää johdantoartikkelissa viisi maskuliinisuuden määritelmää. Jokinen huomauttaa aluksi, että *maskuliinisuuden* merkitys vaihtelee arkikielen puhetavoissa sekä sosiaalitieteiden ja humanististen tieteiden diskursseissa varsin paljon.

Jokinen haluaakin kirkastaa sanan *maskuliinisuus* käyttötapoja. Kirkastamisessa Jokinen nojaa sellaisiin ilmauksiin kuin diskurssi, subjektipositio, subjektiviteetti, identiteetti, kon-

figuraatio, hegemonia, homososiaalisuus, diskursiivinen muodostuma, representaatio ja performatiivisuus. Tekisi mieleni kirkaista.

Ensin Jokinen määrittelee maskuliinisuuden persoonallisuuteen ja ruumiiseen viittaavien piirteiden kategoriaksi, jolle löytyy analogiansa ja symbolinsa esineiden ja ilmiöiden maailmasta. Hän nojaa määrittelyssään siihen, mitä länsimaisessa kulttuurissa pidetään yleisesti maskuliinisina ominaisuuksina: toiminnallisuutta, hallitsevuutta, suoriutumista ja niin edelleen. Miehen tulee siis vastata odotuksiin ja olla todellinen mies.

Toisen määritelmän mukaan maskuliinisuus on miehisten ominaisuuksien ideaali, jota kohden miehen tulee elämässä pyrkiä. Miehuus tulee siis ansaita, ja Jokisen mukaan näin on selitettävissä myös miesten välinen kilpailu ja väkivaltaisuus.

Kolmannessa määritelmässä puhutaan R. W. Connellin genderteoriaa noudatellen maskuliinisuudesta kiinteän tai pysyvän objektin sijasta sosiaalisena prosessina ja tuon prosessin aika- ja paikkasidonnaisena tuloksena. Neljännessä puolestaan puhutaan Michel Foucault'n ajattelua mukailien tietystä diskursiivisesta muodostumasta, joka tarjoaa tietynlaisia maskuliinisia subjektipositioita, joihin asettumalla maskuliininen subjekti rakentuu. Viidennen määritelmän perusteella maskuliinisuus on sitä, että tietyssä historiallisessa ajassa ja paikassa tietyn kulttuurin jäsenet merkitsevät, merkityksellistävät ja representoivat tekoja, eleitä, asioita ja ilmiöitä maskuliiniseksi. Tämä tarkoittaa sitä, että subjektin maskuliinisuus rakentuu näiden tekojen ja eleiden performatiivisesta toistosta. Tässä määritelmässä Jokinen nojaa Judith Butlerin ajatukseen, jonka mukaan miehyyden vaikutelma saadaan aikaan toistamalla sosiaalisesti ja kulttuurisesti mieheen liitettyjä eleitä, puhetapoja, mielipiteitä, harrastuksia ja työtapoja. Toistaminen luo vaikutelmaa luonnollisuudesta ja jähmettää miehyyden tiettyihin hitaasti muuttuviin malleihin, jotka sisältyvät miehisiin subjektipositioihin.

Tällaisen määritelmäryöpytyksen ja maailmoja syleilevän merkityksellistämisen jälkeen jää ihmettelemään, mitä tutkittavaa maskuliinisuudessa enää on. Eikö tarkoitus ollutkaan ana-

lysoida aineistoina olevista teksteistä, millaista maskuliinisuus niiden perusteella on?

Kriittiköntä kriittisyyttä?

Vaikka kirjassa painotetaan kriittisyyttä ja luonnollistumien purkamista, monia kirjan artikkeleista vaivaa kriittikön takertuminen oletuksiin maskuliinisuudesta. Tämä näky tutkimusten kysymyksenasetteluissa.

Esimerkiksi Elina Mikola lähtee analyysissaan lautailulehti *Flashbackista* tarkastelemaan sitä, millaisten käytäntöjen avulla skeitti- ja lumilautailukulttuuri tuottavat ja muokkaavat käsityksiä miehuudesta. Oletus siis on, että tuottavat ja muokkaavat. Oletetaan myös, että on olemassa jokin enemmän tai vähemmän yhtenäinen kulttuuri käytäntöineen.

Kovin kriittisiltä eivät vaikuta nämäkään Mikolan muotoilut: Lautailukulttuuria voidaan pitää pitkälti miesten maailmana. Urheilun ruumiillisuus, kilpailullisuus, kyky ottaa riskiä ja tietty väkivaltaisuuskin katsotaan selkeästi miesten maailmaan kuuluviksi. Juopottelu yhdistetään mieheyteen myös lautailukulttuurin ulkopuolella (...) Ketkä pitävät, kuka katsoo, kuka yhdistää? Mikä miesten maailma ja mieheys?

Niklas Vainion artikkelissa Veikka Gustafssonin maskuliinisuudesta näkyy toisenlaisia ongelmia: mihin teksteistä tehdyt tulkinnat perustuvat? Niin kokoelman johdantoluvussa kuin monissa artikkeleissakin mainitaan analyysitavaksi lukeminen, mutta mitä sillä käytännössä tarkoitetaan?

Vainio tulkitsee Veikka-tekstien merkityksiä ja esittää tulkintojensa tueksi katkelmia aineistosta. Mutta hän ei analyttisesti erittele, mikä on tehdyn tulkinnan ja esimerkinä käytetyn tekstin yhteys. Sen sijaan hän mainitsee, miten teksti luo Veikasta kuvaa ja Veikasta syntyy mielikuva. Hän ei selvennä, millaisin kielellisin ja muunlaisin tekstuaalisin valinoin aineistossa tuotetaan mahdollisuuksia tällaisiin vaikutelmiin tai merkitystulkintoihin. Vainio ei myöskään analysoi tekstikokonaisuuksia, vaan tyytyy poimimaan teksteistä omia tulkintojaan tukevia katkelmia. Eikö teksteissä tehdä muunlaisia valintoja kuin Veikkaa hegemonisen maskuliinisuuden konfiguraatioon tunkevia?

Samantyyppisiä perusongelmia on muissakin artikkeleissa. Pasi Salosen analyysissa Pietarinkadun Oilers -radioshowsta oletetaan, että homososiaalisille liittoutumille on tyypillis-

tä miesten välinen sanallinen köyden veto, että miehiseen huumoriin kuuluu tietoinen regressio ja että on olemassa perinteisiä miehisii nyrkkiarvoja. Jokinen puolestaan olettaa artikkelissa Slitzistä, että lehdessä lähestytään asioita korostuneesti miehen näkökulmasta, ikään kuin olisi jokin ennalta tiedettävä ja yhtenäinen miehen näkökulma. Entä millä perusteella Jokinen väittää, että kamppailu naisia vastaan kevyen huumorin kuorruttamana on tyypillinen miesten harjoittama seksismin tai rasismin tapa?

Heli Perkkiö toteaa paljastavasti hevianaalyyssinsa aluksi, että hän etsii hevin sisältämiä representaatioita miehestä ja maskuliinisuudesta. Hän ei lähde kysymään, onko aineistossa miehen ja maskuliinisuuden merkityksiä, miten niitä tuotetaan ja millaisia ne ovat. Entä onko jokin ilmiö, jota voi kutsua yhtenäisesti heviksi? Kriittikömmästä hän niin ikään toteaa, että voima kuuluu kulttuurissamme nimenomaan miehille, joten voimakas musiikkikin *mieltyy* maskuliiniseksi (kursivointi Perkkiön).

Moni kirjoittajista on hämmentynyt omasta (sukupuoli)roolistaan tekstien analysoijana. Esimerkiksi Hans Wessels pohtii, että perehtyessään feministisiin teorioihin häntä on vaivannut, kuinka mies voi puhua feministisistä kysymyksistä tai naiskysymyksistä, kun hänellä kuitenkin ei ole historiallista kokemusta patriarkaalisesta sorrosta. Hänen mukaansa se, että naisnäkökulman haltuunotto on mahdollista, edellyttää miehistä valta-asemaa. Tällaisissa pohdinnoissa mietityttää vääjäämättömänä näyttäytyvä sukupuolinen vastakkainasettelu. Sukupuoli esitetään ikään kuin kahleena tai taakkana, josta ei voi irroittautua. Samalla sukupuoli esitetään lopullisena vastauksena melkein kaikkiin ajateltavissa oleviin merkityskysymyksiin.

Miehen puoli(a)?

Jos *Yhdestä puusta* -kokoelmaa onnistuu lukemaan ärsyntyneenä kriittikömmästä alkuoletuksista ja kriittisyyden vaatimuksista, tarkeitshakuisista yleistyksistä ja muutamista kömmähdyksistä (kuten Irwin Goodmanin kutsumisesta Irving Goodmaniksi), analyysistä saattaa saada paljonkin irti. Analyysien tuloksia voi tulkita kuvauksina mieheyksien, maskuliinisuuksien tai yleisemmin sukupuolisuuksien eri puolista, tai ainakin yhdestä puolesta, hegemonisesta maskuliinisuudesta. Ehkä tätä voi kutsua uudeksi tiedoksikin, kuten kirjan taka-

kannessa luvataan.

Pieniä helmiäkin joukossa on. Markku Soikkelin esseistinen ja omakohtainen pohdinta Baddingista liikauttaa ainakin nostalgista mieltä. Samoin Kanerva Eskolan ruodinta *Rocky Horror Picture Show* -elokuvasta on monitasoinen. Tosin näissäkin artikkeleissa ajaudutaan syystä tai toisesta puhumaan hegemonisesta maskuliinisuudesta. Ilmankin olisi pärjätty.

Jokinen toteaa kirjan lopetusartikkelissa, että yhdessä asiassa miehet ja pojat näyttävät olevan yhdestä puusta. Tuo asia on Jokisen mukaan miehen sukupuoli ja siihen liittyvä valta. Jokinen tulkitsee, että kirjan artikkeleiden

perusteella miehet ja pojat sivuuttavat sukupuolensa itsestäänselvyytenä, miehet toimivat keskenään ja naiset ovat kaipuun, vitsailun ja lainailun kohteita.

Tämä pelkistys herättää kyllä ajatuksia. Kenestä Jokinen puhuu, kun hän puhuu miehistä ja naisista? Jos synnyn rallattimet jalkojen välissä, olenko siis tuomittu ikuiseen miehen – valloittajan – rooliin?

Kirjoittaja on filosofian tohtori ja kielitieteilijä-tekstitutkija. Hän on analysoinut muun muassa median, hallinnon ja politiikan tekstejä sekä kielen ja sukupuolen suhdetta.